

نقش اقتصاد مقاومتی در ارتقاء بهره‌وری و کارآفرینی، تولید داخلی و اشتغال

سمیه دویستی^۱

چکیده:

اقتصاد مقاومتی به معنی تشخیص حوزه‌های فشار و متعاقباً تلاش برای کنترل و بی‌اثر کردن آن تأثیرها می‌باشد و در شرایط آرمانی تبدیل چنین فشارهایی به فرصت است همچنین برای رسیدن به اقتصاد مقاومتی باید وابستگی‌های خارجی کاهش یابد و بر تولید داخلی کشور و تلاش برای خوداتکایی تأکید گردد. طبق نظر دولتمردان ایران در تعریف اقتصاد مقاومتی، ضرورت مقاومت برای رد کردن فشارها و عبور از سختی‌ها برای رسیدن به نقاط مثبت ملی نیاز است. بررسی اقتصاد مقاومتی از زوایای مختلف با توجه به بیانات مقام معظم رهبری و نقش آن در ارتقای بهره‌وری، کارآفرینی، تولید داخلی و اشتغال در مقاله حاضر مورد بررسی قرار می‌گیرد. روش تحقیق مقاله کتابخانه‌ای می‌باشد. اقتصاد مقاومتی در ارتقای بهره‌وری، کارآفرینی، تولید داخلی و اشتغال در کشور بسیار تأثیرگذار است.

واژه‌های کلیدی: اقتصاد مقاومتی، بهره‌وری، کارآفرینی، تولید داخلی، اشتغال.

Review:

Resistance economics means identifying areas of pressure and subsequently trying to control and neutralize those effects. In the ideal situation, such pressures become opportunities. In order to achieve a resistive economy, external dependencies must be reduced and the country's domestic production and self-reliance efforts emphasized. According to Iranian statesmen in defining a resisting economy, the need for resistance to overcome pressures and to pass through hardships to reach national strengths is needed. Investigating the Resistance Economy from Different Perspectives Considering the Statement of the Supreme Leader and Its Role in Promoting Productivity, Entrepreneurship, Domestic Production, and Employment, this article is a review article. The research method is a library article. It is very influential in the country.

Keywords: Resistance Economics, Productivity, Entrepreneurship, Gross Domestic Product, Employment.

^۱ کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی گرایش بازاریابی بین الملل

مقدمه:

نظریه‌پردازی و الگوسازی در عرصه‌های جدید اقتصادی است. هر کشوری که علم استکبارستیزی را برپا کند، نیازمند چنین الگوهایی است. یکی از این مفاهیم "اقتصاد مقاومتی" است. از عواملی که اقتصاد مقاومتی می‌تواند نقش بسزایی بر آن‌ها داشته باشد: بهره‌وری، کارآفرینی، تولید داخلی و اشتغال می‌باشد که در ادامه به بررسی آن‌ها خواهیم پرداخت.

۱- اقتصاد مقاومتی:

با ظهور انقلاب اسلامی، شکل جدیدی از حکومت در دنیا پدیدار شد که بنای سازگاری با قطب قدرت استکبار را نداشته و به مبارزه با استکبار پرداخت. ظهور چنین حکومتی آن‌هم در منطقه خاورمیانه که از لحاظ اقتصادی و ژئوپلیتیکی دارای اهمیت بسیار است، باعث شد که نظام استکبار جهانی با تمام قوا به مبارزه با انقلاب برخیزد. با پایان یافتن جنگ و عدم پیروزی استکبار در زمینه‌های نظامی، تهاجمات به عرصه‌های دیگر کشیده شد. یکی از این عرصه‌ها که خصوصاً در سالهای اخیر با تهاجمات گسترده همراه بوده است، عرصه‌ی اقتصادی است. بنابراین خود انقلاب اسلامی مکلف به نوآوری و نظریه-پردازی و الگوسازی در عرصه‌های جدید اقتصادی است. هر کشوری که علم استکبارستیزی را برپا کند، نیازمند چنین الگویی است. یکی از این مفاهیم: "اقتصاد مقاومتی" است.

در ایران این واژه اولین بار در دیدار کارآفرینان با مقام معظم رهبری در تاریخ ۱۳۸۹/۶/۱۶ مطرح گردید و بیان کردند که "ما باید اقتصاد مقاومتی واقعی در کشور پدید بیاوریم." در

اقتصاد مقاومتی واژه‌ای است که برای اولین بار توسط مقام معظم انقلاب اسلامی وارد ادبیات اقتصادی شد، این اقتصاد در واقع تحریم دشمن را در اسید اراده ایران ذوب کرده و پاتکی در برابر حمله چشم‌بسته سیاسی غرب علیه جمهوری اسلامی است. ایران در دوران انقلاب اسلامی همواره تحریم‌ها را در اسید اراده خود ذوب کرده و در حال حاضر نیز اقتصاد مقاومتی به‌عنوان یک راهبرد و نقشه راه برای مقابله با تحریم‌ها و رجوع به استعدادهای خود مطرح شده تا سرداران عرصه تولید در این جنگ اقتصادی با مقاومت حمله کنند. با ظهور انقلاب اسلامی، شکل جدیدی از حکومت در دنیا پدیدار شد که بنای سازگاری با قطب قدرت استکبار را نداشته و به مبارزه با استکبار پرداخت. ظهور چنین حکومتی آن‌هم در منطقه خاورمیانه که از لحاظ اقتصادی و ژئوپلیتیکی دارای اهمیت بسیار زیاد است، باعث شد که نظام استکبار جهانی با تمام قوا به مبارزه با انقلاب برخیزد. با پایان یافتن جنگ و عدم پیروزی استکبار در زمینه‌های نظامی، تهاجمات به عرصه‌های دیگر کشیده شد.

یکی از این عرصه‌ها که خصوصاً در سالهای اخیر با تهاجمات گسترده همراه بوده است، "عرصه اقتصادی" است. بنابراین خود انقلاب اسلامی مکلف به نوآوری و

اقتصادی باشد که در ساخت درونی خود مقاوم باشد، بتواند ایستادگی کند، با تغییرهای گوناگون در این گوشه دنیا، آن گوشه دنیا متلاطم نشود؛ این چیزها لازم است (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲).

بر این اساس اقتصاد مقاومتی از دیدگاه رهبری، اقتصادی است که دو ویژگی اساسی دارد:

۱. در برابر تهدیدها و ترفندهای دشمن مقاوم است و کمتر آسیب می‌بینند.

۲. تهدید را تبدیل به فرصت کرده و در وضعیت تهدید رشد می‌کند.

اقتصاد مقاومتی از دیدگاه رهبری باید در ظرف اقتصاد اسلامی تفسیر شود؛ زیرا وی در بیانات متعددی به ضرورت در نظر گرفتن مبانی، ارزش‌ها و دستوره‌های اسلامی در علوم انسانی و از جمله علم اقتصاد و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت تأکید کرده است. از سوی دیگر، اقتصاد مقاومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری مترادف با نظام اقتصادی اسلام نیست بلکه شامل شکل خاصی از این نوع نظام است که در وضعیت خاص پدید می‌آید. علت آن نیز واضح است زیرا وی اقتصاد مقاومتی را در زمانی که در شرایط ویژه‌ای بودیم بیان کردند و این وضعیت اقتضا می‌کند که اقتصاد مقاومتی مطرح شود:

این‌که ما عرض کردیم اقتصاد مقاومتی، این‌یک شعار نیست، این‌یک واقعیت است. کشور دارد پیشرفت می‌کند ما افق‌های بسیار بلند و نویدبخشی را در برابر خودمان مشاهده می‌کنیم. خب بدیهی است که حرکت به سمت این افق‌ها

این دیدار ایشان اقتصاد مقاومتی را معنا و مفهومی از کارآفرینی معرفی نمودند و برای نیاز اساسی کشور به کارآفرینی نیز دو دلیل «فشار اقتصادی دشمنان» و «آمادگی کشور برای جهش» را معرفی نمودند. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی با ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی بر اساس بند یک اصل ۱۱۰ قانون اساسی که پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام تعیین شده است، تأکید کردند: پیروی از الگوی علمی و بومی برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی، عامل شکست و عقب‌نشینی دشمن در جنگ تحمیلی اقتصادی علیه ملت ایران خواهد شد، همچنین اقتصاد مقاومتی خواهد توانست در بحران‌های رو به افزایش جهانی، الگویی الهام‌بخش از نظام اقتصادی اسلام را عینیت بخشد و زمینه و فرصت مناسب را برای نقش‌آفرینی مردم و فعالان اقتصادی در تحقق حماسه اقتصادی فراهم کند. آنچه عموماً از مقاومت اقتصادی برداشت می‌شود، مواجهه با تحریم‌های اقتصادی است.

به این معنا که اولاً راه‌هایی برای دور زدن تحریم‌ها جستجو شود و ثانیاً ظرفیت تحمل سختی و فشار در درون اقتصاد ملی، ارتقا یابد. بر این مبنا، می‌بایست در هر مقطع، حوزه‌های تحریم شده رصد و برای جایگزین کردن آن‌ها اقداماتی صورت گیرد. هدف غایی این نظام فراهم آوردن زمینه‌های اقتصادی سعادت فرد و جامعه انسانی و هدف‌های میانی آن عدالت اقتصادی، امنیت اقتصادی و بارور ساختن استعدادهاى طبیعی است (میرمعزی، ۱۳۹۱). سیاست‌های اقتصاد باید سیاست‌های اقتصاد مقاومتی باشد. یک اقتصاد مقاوم باید

مصرف‌کننده یک کشور قرار می‌گیرد که منفعل نیست و در مقابل اهداف اقتصادی سلطه، ایستادگی نموده و سعی در تغییر ساختارهای اقتصادی موجود و بومی‌سازی آن بر اساس جهان‌بینی و اهداف دارد. برای تداوم این نوع از اقتصاد، باید هر چه بیشتر به سمت محدود کردن استفاده از منابع نفتی و رهایی از اتکای اقتصاد کشور به این منابع حرکت کرد و توجه داشت که اقتصاد مقاومتی در شرایطی معنا پیدا می‌کند که جنگی وجود داشته باشد و در برابر جنگ اقتصادی و همچنین جنگ نرم دشمن است که اقتصاد مقاومتی معنا پیدا می‌کند. اقتصاد مقاومتی یعنی تشخیص حوزه‌های فشار یا در شرایط کنونی تحریم و متعاقباً تلاش برای کنترل و بی‌اثر کردن و در شرایط آرمانی تبدیل چنین فشارهایی به فرصت، که قطعاً باور و مشارکت همگانی و اعمال مدیریت‌های عقلایی و مدبرانه پیش شرط و الزام چنین موضوعی است.

مقام معظم رهبری در تعریف اقتصاد مقاومتی می‌فرماید:

اقتصاد مقاومتی معنایش این است که ما یک اقتصادی داشته باشیم که هم روند روبه رشد اقتصادی در کشور ملحوظ بماند، هم آسیب‌پذیری‌اش کاهش پیدا کند؛ یعنی وضع اقتصادی کشور و نظام اقتصادی طوری باشد که در برابر ترفندهای دشمنان که همیشگی و به شکل‌های گوناگون خواهد بود کمتر آسیب ببیند و اختلال پیدا کند (بیانات مقام معظم

رهبری، ۱۳۹۱).

معارض‌ها و معارضه‌هایی هم دارد. بعضی از این معارضه‌ها انگیزه‌های اقتصادی دارد، بعضی انگیزه‌های سیاسی دارد، بعضی منطقه‌ای است و بعضی بین‌المللی. یکی از این بخش‌ها که اقتصاد است و خاصیت اقتصاد در یک چنین شرایطی اقتصاد مقاومتی است؛ یعنی اقتصادی که همراه باشد با مقاومت در برابر کارشکنی و خبثات دشمن (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۱). اقتصاد مقاومتی، حرکتی انفعالی نیست؛ بلکه سلب و ایجاب را با هم دارد. اقتصاد مقاومتی به معنای آمادگی روحی و عملی برای مقاومت در برابر حملات اقتصادی دشمن و پاسخ به آن در کوتاه‌مدت و حرکت به سمت طراحی الگوی اقتصادی اسلامی در چهارچوب الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت در درازمدت است. اقتصاد مقاومتی مختص زمان تحریم و جنگ نیست، بلکه یک چشم‌انداز بلندمدت پیش روی اقتصاد ایران است؛ زیرا اقتصاد ایران در سایه تفکر جمهوری اسلامی همیشه آماج حملات دشمنان خواهد بود. اقتصاد مقاومتی به معنای ریاضت اقتصادی نیست، بلکه مفهوم شکوفایی اقتصاد و رفع مشکلات موجود در زیر بخش‌های اقتصادی برای جلوگیری از امتیازدهی به دشمنان و بهبود سطح رفاه عموم مردم است (تراب زاده، ۱۳۹۲).

۲-۱- تعریف اقتصاد مقاومتی^۲:

بنا به تعریف برخی از اقتصاددانان از اقتصاد مقاومتی، این نوع اقتصاد معمولاً در رویارویی و تقابل با اقتصاد وابسته و

^۲ Resilient Economy

افزایش تولید ملی بهبود پیدا کند.

۲-۲- محوره‌های اساسی اقتصاد مقاومتی

اقتصاد مقاومتی مفهومی است که در پی مقاوم‌سازی، بحران‌زدایی و ترمیم ساختارها و نهادهای فرسوده و ناکارآمد موجود اقتصادی مطرح می‌شود، که قطعاً باور و مشارکت همگانی و اعمال مدیریت‌های عقلایی و مدبرانه، پیش‌شرط و الزام چنین موضوعی است. اقتصاد مقاومتی کاهش وابستگی‌ها و تأکید روی مزیت‌های تولید داخلی و تلاش برای خوداتکایی است.

۲-۲-۲- سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی

محدودسازی اقتصاد دولتی و آزادسازی اقتصاد از پیامدهای مهم اصل ۴۴ قانون اساسی است. اقتصاد مقاومتی فعال و پویا نیازمند برنامه‌ریزی استراتژیک و راهبردی، مبتنی بر مردمی کردن اقتصاد از طریق میدان‌دادن بیشتر به فعالان بخش خصوصی و رفع موانع و مشکلات این بخش می‌باشد. بخش خصوصی به‌عنوان موتور و محرک اصلی رشد اقتصادی و صنعتی است که با به‌کارگیری سرمایه خود و جذب و مشارکت سرمایه‌های غیردولتی، استفاده بهینه از منابع انسانی و اعمال مدیریت کارآمد، ضمن ایفاء نقش خود در رشد اقتصادی و صنعتی کشور، می‌تواند اهداف توسعه‌ای دولت را محقق نماید. اقتصاد مقاومتی بر پایه و اساس سرمایه معنوی افراد و جامعه استوار است و بخش خصوصی بدون شک برترین بستر، برای همراهی مردم به‌عنوان اصلی‌ترین ارکان مقاومت در جامعه، برای ضدضربه کردن اقتصاد در برابر تحریم‌هاست

برخی محوره‌های اساسی و مهم اقتصاد مقاومتی عبارت‌اند از :

۲-۲-۱- حمایت از تولید ملی

تأکید مقام معظم رهبری در ابتدای سال بر ضرورت تداوم "تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی"، مبین سه وظیفه برای دولت، متصدیان تولید و مردم می‌باشد، سه حلقه‌ای که نحوه تعامل آن‌ها بر روی هم، تأثیر مستقیم دارد و نتیجه نهایی آن، به این تعامل وابسته است. یعنی هرچه قدر که مردم را تشویق به خرید کالای داخلی کنیم ولی کیفیت تولید کالای داخلی پایین باشد، عملاً رغبتی از سمت مردم به خرید کالای تولید داخلی نخواهد بود. اگر تولیدکننده هم برای تولید کالای باکیفیت همت کند ولی دولت و سیستم بانکی کشور، خدمات پولی و مالی ارائه ندهند و یا قوانین اقتصادی، فضای کسب‌وکار را سخت کند و یا مردم نسبت به کالای داخلی بی‌رغبت باشند، باز هم نتیجه منفی خواهد بود. لذا باید تمامی ارتباطات این سه حلقه باهم اصلاح‌شده و در راستای

بند این سیاست‌ها به‌طور مستقیم به موضوع بهره‌وری یا مؤلفه‌های اصلی بهره‌وری توجه شده است. از جمله: تقویت عوامل تولید، توانمندسازی نیروی کار، تقویت رقابت‌پذیری اقتصاد در جهت محور قرار دادن رشد بهره‌وری در اقتصاد، توسعه کارآفرینی، پیشتازی اقتصاد دانش‌بنیان و ساماندهی نظام ملی نوآوری، استفاده از ظرفیت اجرای هدفمندسازی پارانه‌ها در جهت افزایش بهره‌وری، کاهش شدت انرژی، سهم‌بری عادلانه عوامل در زنجیره تولید تا مصرف متناسب با نقش آن‌ها در ایجاد ارزش، به‌ویژه با افزایش سهم سرمایه انسانی از طریق ارتقای آموزش، مهارت، خلاقیت، کارآفرینی و تجربه، مدیریت مصرف با تأکید بر اجرای سیاست‌های کلی اصلاح الگوی مصرف، ارتقای کیفیت و رقابت‌پذیری در تولید، توسعه تولید کالاهای دارای بازدهی بهینه (بر اساس شاخص شدت مصرف انرژی)، صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی کشور با تأکید بر تحول اساسی در ساختارها، منطقی‌سازی اندازه دولت و حذف دستگاه‌های موازی و غیرضروری و هزینه‌های زائد و تقویت فرهنگ جهادی در ایجاد بهره‌وری، کارآفرینی.

۴- کارآفرینی^۳:

درصد افراد درگیر در مجموع فعالیت‌های کارآفرینانه که عامل اصلی برای درگیر شدن در فرصت‌ها، مستقل شدن و افزایش درآمد است نه فقط حفظ درآمد خود (سبب‌ستیان و همکاران، ۴، ۲۰۱۶). توسعه‌ی اقتصادی هدفی مطلوب برای

۲-۲-۳- توجه به نخبگان و استفاده از فناوری نوین

نخبه به فرد برجسته و کارآمدی اطلاق می‌شود که اثرگذاری وی در تولید علم، هنر و فناوری کشور محسوس باشد و هوش، خلاقیت، کارآفرینی و نبوغ فکری وی در راستای تولید دانش و نوآوری موجب سرعت بخشیدن به رشد و توسعه علمی و متوازن کشور گردد. زمانی که فناوری‌های نوین مشمول تحریم قرار می‌گیرند و کشورهای دشمن اجازه نمی‌دهند این فناوری‌ها به ایران برسند، اگر از نخبگان حمایت شود، می‌توان این فناوری‌ها را تبدیل به فعالیت تجاری کرد. میدان دادن به نخبگان در عرصه صنعت، تجارت و کشاورزی، از ویژگی‌های اقتصاد مقاومتی است و نیز باید شرایط به‌گونه‌ای باشد که نخبگان بدون مانع کارهای خود را پیش برند. آنچه جای نگرانی است، تحریم خارجی نیست بلکه نگرانی در خصوص موانع تولید و تجارت در داخل کشور است که گاهی شدیدتر از تحریم‌ها عمل می‌کند.

۳- نقش اقتصاد مقاومتی در ارتقای بهره‌وری

بهره‌وری، روح و قلب اقتصاد مقاومتی است و ارتقاء بهره‌وری یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی است. یکی از مهم‌ترین محورهایی که در سیاست‌های اقتصاد مقاومتی جهت تحقق اقتصاد مقاومتی به آن توجه ویژه شده است، موضوع بهره‌وری است به‌طوری‌که در بیش از ۱۰ بند از ۲۴

^۳ entrepreneurship
^۴ Sebastian & et.al

۴-۱- کارآفرینان

کارآفرینان نوآور، از یک سو به عنوان یک منبع حیاتی رشد برای ظهور تمام واحدهای سنتی اقتصادی شامل رفتار فردی با توجه به شرکت، منطقه و کشور ظهور پیدا کردند و از سوی دیگر بسیاری از محققان علاقمند به فهم آن دسته از عواملی هستند که کارآفرینی را تشویق می‌کنند و دانش مبتنی بر فعالیت ویژه کارآفرینی هستند.

۴-۲- عوامل نهادی و کارآفرینی

عوامل نهادی اجزای مهمی در توزیع نرخ کارآفرینی در سطوح فردی و کشوری هستند. به طور کلی در نظریه رشد فرض بر این است که در تمام زمینه‌های جغرافیایی، معمولاً سیاست کشور به طور خودکار از ترتیبات نهادی دقیق بهره‌مند است. سیاست نظری و مفاهیم را می‌توان در مورد بحث سازمانی اقتصاد به عنوان یک چارچوب برای درک ارتباط بین کارآفرینی و رشد اقتصادی دانست (سباستیان و همکاران، ۲۰۱۶).

۴-۳- نهادها (مؤسسات) و کارآفرینی

نهادها به عنوان "قواعد بازی در یک جامعه یا بیشتر" تعریف می‌شود. با توجه به بروتون و همکاران (۲۰۱۰) استفاده از اقتصاد نهادی است که به خصوص به کارآفرینان مفید معنا می‌بخشد و افراد نوآورانه به سمت تصمیم‌گیری‌های کارآفرینی می‌روند. بنابراین تصمیمات تولیدی و کارآفرینی

تمام ملت‌ها بوده و نتیجه بخش بودن فعالیت‌هایی که در این مسیر انجام می‌شود، نیازمند شناختی دقیق و جامع از متغیرهایی است که در این فرایند نقش دارند. در این میان کارآفرینی نقشی مهم در توسعه اقتصادی کشورها ایفا می‌کند. مفهوم کارآفرینی چیزی بیشتر از ایجاد شغل است. اگرچه ایجاد شغل یکی از جنبه‌های کارآفرینی است؛ اما تنها یکی از کارکردهای آن است. دیدگاه کارآفرینی مشتمل بر جست‌وجوی فرصت‌ها، پذیرش مخاطرات، پایداری برای محقق کردن ایده‌ها و مفاهیمی از این دست است و به طور کلی با مفاهیم توسعه اقتصادی ارتباطی نزدیک دارد. که سطح فعالیت‌های کارآفرینانه در کشورهای عضو دیده بان جهانی کارآفرینی، بر نرخ اشتغال آن‌ها تأثیر مثبت دارد. از سویی دیگر مشخص شده است که سطح این فعالیت‌ها، تولید دانش را نیز به طور مثبت تحت تأثیر قرار می‌دهد. سطح فعالیت‌های کارآفرینانه در کشورهای عضو دیده بان جهانی کارآفرینی، بر میزان درآمد سرانه آن‌ها و نیز بر توزیع عادلانه‌ی درآمد این کشورها تأثیر مثبت دارد. بنابراین فعالیت‌های کارآفرینانه از سویی سبب بالا رفتن درآمد سرانه و از سویی دیگر، سبب بهبود توزیع عادلانه‌ی درآمد و ثروت شده و نتیجه‌ی هم‌زمان این دو اثر، افزایش رفاه و سطح زندگی آحاد جامعه خواهد بود. اما دلایل آماری کافی برای تأیید تأثیر مثبت مساعد بودن محیط بر سطح فعالیت‌های کارآفرینانه به دست نیامده است.

اقتصادی و با تحریم و با این کارهایی که شماها می‌دانید، سلطه‌ی اهریمنی خودش را برگرداند به این کشور. هدف این است. یک کشور به این خوبی، با این همه منابع، منابع طبیعی، با این موقعیت سوق الجیشی، با همه‌ی امکانات، زیر نگیں یک قدرتی در دنیا بوده؛ یک روز انگلیس‌ها بودند، یک روز آمریکایی‌ها بودند - در واقع نظام سلطه، دستگاه سلطه، امپراتوری سلطه. حالا آمریکا یک گوشه‌ای از این امپراتوری است - این‌ها مسلط بودند بر این کشور؛ انقلاب دست این‌ها را کوتاه کرده. سلطه می‌خواهد برگردد به این کشور. همه‌ی این تلاش‌ها برای این است. مسئله‌ی انرژی هسته‌ای بهانه است. آن کسانی که خیال می‌کنند اگر ما مسئله‌ی انرژی هسته‌ای را حل کردیم، مشکلات حل خواهد شد، خطا می‌کنند. مسئله‌ی انرژی هسته‌ای را مطرح می‌کنند، مسئله‌ی حقوق بشر را مطرح می‌کنند، مسائل گوناگون را مطرح می‌کنند، که این‌ها بهانه است. مسئله، مسئله‌ی فشار است، می‌خواهند یک ملت را به‌زانو در بیاورند؛ می‌خواهند انقلاب را زمین بزنند. یکی از کارهای مهم همین تحریم اقتصادی است. می‌گویند ما طرفمان ملت ایران نیست! دروغ می‌گویند؛ اصلاً طرف، ملت ایران است. تحریم برای این است که ملت ایران به ستوه بیاید، بگوید آقا ما به خاطر دولت جمهوری اسلامی داریم زیر فشار تحریم قرار می‌گیریم؛ رابطه‌ی ملت با نظام جمهوری اسلامی قطع بشود. هدف اصلاً این است. البته ملت

انتخاب شده توسط انسان به وسیله عوامل نهادی تحت تأثیر قرار می‌گیرد (تورنتون و همکاران ۶، ۲۰۱۱). به این معنی که نهادهای رسمی و غیررسمی هم می‌توانند محدود یا پرورشی تصمیم به ایجاد یک کسب‌وکار جدید بر اساس دانش و فرصت بگیرند (آلوارز و ارنو^۷، ۲۰۱۱).

برخی از نویسندگان به این نتیجه رسیدند که ارزش‌ها، باورها و هنجارهای اجتماعی، در میان دیگران بر روی کارآفرینی تأثیرگذار است. به عنوان مثال مک کلند^۸ (۱۹۶۱)، در روانشناسی، کالینز^۹ (۱۹۷۷) و دلاکروئیکس و نیلسن^{۱۰} (۲۰۰۱)، در جامعه شناسی، بکروووسمان^{۱۱} (۲۰۰۹) در اقتصاد و شهرسازی، ارنو و آلوارز^{۱۲} (۲۰۱۴)، در آزمون تحقیق کارآفرینی، به عنوان یک نتیجه منحصر به فرد آن‌ها به این نتیجه رسیدند که نهادهای غیررسمی تأثیر بیشتری بر روی کارآفرینی نسبت به نهادهای رسمی دارند. با توجه به (کولینگر^{۱۳}، ۲۰۰۸) کشورهای درحالی که توسعه درحالی که حاضر فرصت کارآفرینی بیشتری نسبت به کارآفرینی تقلیدی دارند که هنوز هم به‌طور بالقوه سودآور است.

۴-۴- اقتصاد مقاومتی، معنا و مفهومی از کارآفرینی

دلیل دوم ما که امروز کار برایمان مهم است، کارآفرینی مهم است، این است که ما امروز در مقابل یک فشار جهانی قرار داریم. دشمنی وجود دارد در دنیا که می‌خواهد با فشار

^{۱۱} Becker and Woessmann

^{۱۲} Urbano and Alvarez

^{۱۳} Koellinger

^۶ Thornton & et.al

^۷ Alvarez & Urbano

^۸ McClelland

^۹ Collins

^{۱۰} Delacroix and Nielsen

کشور ایران حقیقتاً امروز یک کارگاه عظیمی است. همه خودشان را باید موظف بدانند (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۹).

۵- ترجیح مصرف کالای داخلی بر کالای خارجی

یکی از نقش‌های مردم در به نتیجه رسیدن اقتصاد مقاومتی توجه به محصولات داخلی نسبت به محصولات خارجی می‌باشد. پرواضح است که باشند. زیرا صیانت از اعتبار تولید داخلی در عرصه جهانی وظیفه ملی و اسلامی است، و منافع زودگذر نباید منفعت ملی را به خطر بیندازد. مردم حق استفاده از کالای باکیفیت را دارند، ولی ترجیحاً باید کالای ساخت داخل را مصرف کنند و این امر نیازمند تحکیم نگاه علمی است، به نحوی که دست اندرکاران عرصه تولید، دولت و دانشگاه‌ها حلقه ارتباط صمیمی و تعامل پایداری را باید با یکدیگر داشته باشند.

۵-۱- حمایت از تولید داخلی

از سخنان رایج در ادبیات اقتصادی است که واردات یعنی ایجاد اشتغال برای نیروی کار خارجی و صادرات یعنی ایجاد اشتغال برای نیروی کار داخلی. این سخن نیز همانند ۳ جنبه‌ی قبلی در راستای تعریف اقتصاد مقاومتی قرار می‌گیرد، اما این جنبه از اقتصاد مقاومتی با ۳ جنبه‌ی قبل تفاوت‌های اساسی دارد. یکی این‌که به صورت مستقیم بر رشد و شکوفایی تولید اثر دارد، نه به صورت غیرمستقیم و با واسطه. نکته‌ی دیگر اینکه با حمایت از تولید داخلی (مخصوصاً در مواردی که توانایی تولید کالا در داخل وجود دارد) وابستگی

ما را نمی‌شناسند؛ مثل همه‌ی موارد دیگر محاسباتشان غلط اندر غلط است.

از نظر نظام سلطه، گناه بزرگ ملت ایران این است که خودش را از زیر بار سلطه آزاد کرده. می‌خواهند مجازات کنند به خاطر این گناه، که چرا خودت را از زیر بار سلطه، ای ملت! آزاد کرده‌ای. این ملت راه را پیدا کرده. اصلاً محاسباتشان اشتباه است؛ نمی‌فهمند چه کار باید بکنند و چه کار دارند می‌کنند. خب، اما فشار می‌آورند؛ فشار اقتصادی از راه تحریم‌ها. ما باید یک اقتصاد مقاومتی واقعی در کشور به وجود بیاوریم. امروز کارآفرینی معنایش این است. دوستان درست گفتند که ما تحریم‌ها را دور می‌زنیم؛ بنده هم یقین دارم. ملت ایران و مسئولین کشور تحریم‌ها را دور می‌زنند، تحریم کنندگان را ناکام می‌کنند؛ مثل موارد دیگری که در سال‌های گذشته در زمینه‌های سیاسی بود که یک اشتباهی کردند، یک حرکتی انجام دادند، بعد خودشان مجبور شدند برگردند، یکی یکی عذرخواهی کنند. چند مورد

یادتان هست لابد دیگر. حالا جوان‌ها نمی‌دانند. در این ده بیست سال اخیر، از این کارها چند بار انجام دادند. این دفعه هم همین جور است. البته تحریم برای ما جدید نیست، ما سی سال است تو تحریمیم. همه‌ی این کارهایی که شده است، همه‌ی این حرکت عظیم ملت ایران، در فضای تحریم انجام گرفته؛ بنابراین کاری نمی‌توانند بکنند. خب، ولی این دلیلی است برای همه‌ی مسئولان و دلسوزان کشور که خود را موظف بدانند، مکلف بدانند به ایجاد کار، به تولید، به کارآفرینی، به پر رونق کردن روزافزون این کارگاه عظیم؛ که

می‌شود. معمولاً عوامل تولید غیر از نیروی کار را به‌عنوان سرمایه می‌شناسند. پس بخش دوم شعار امسال نیز در راستای تعریف ذکر شده از اقتصاد مقاومتی قرار می‌گیرد، چرا که برای افزایش و شکوفایی تولید، باید به حمایت از عوامل تولید پرداخت. افزایش حمایت از عوامل تولید نتایج را به همراه خواهد داشت: اول اینکه چون این عوامل به‌صورت مستقیم در تولید نقش دارند، به افزایش تولید می‌انجامد و دوم اینکه حمایت از عوامل تولید به‌مانند سرمایه‌گذاری است و از این طریق نیز منجر به افزایش تولید می‌شود. در نتیجه، حمایت از عوامل تولید داخلی به رشد بلندمدت اقتصادی می‌انجامد و شکوفایی اقتصاد را در پی خواهد داشت. این مورد نیز در تعریف اقتصاد مقاومتی تبلور می‌یابد، چرا که فشارها و تحریم‌های خارجی تأثیر چندانی بر حمایت از عوامل تولید داخلی نخواهند داشت. البته به شرط آنکه موارد خاص اقتصاد اسلامی رعایت شود و مدیریت بهینه در این خصوص برقرار باشد.

۵-۳- استفاده از تولید داخلی

- رصد رفع مشکلات تولیدکنندگان در بخش‌های صنعت، کشاورزی و خدمات،
- سوق دادن سرمایه‌ها به سمت تولید به جای طرح‌های هزینه‌زا،
- تأمین مالی طرح‌ها با منابع موجود و عدم گسترش بی‌رویه طرح‌های در دست اجرا،

به دنیای خارج کاسته خواهد شد. با کاهش وابستگی به دنیای خارج و به‌خصوص دنیای غرب که مجری فشار و تحریم بر کشورمان است، اثربخشی تحریم‌ها کاهش می‌یابد و در نتیجه، به رشد شکوفایی اقتصاد می‌انجامد.

البته مزایای بسیاری در حمایت از تولید داخلی نهفته است که از جمله‌ی آن‌ها می‌توان به ایجاد اشتغال برای نیروی کار داخلی، کمتر شدن فشار تورمی، توجه به برند(نماد) داخلی در صنایع مختلف، تقویت بخش خصوصی، کاستن از بار مالی دولت، ارزآوری کالاهای غیرنفتی و بسیاری موارد دیگر اشاره کرد. همه‌ی موارد فوق در راستای تعریف گفته‌شده از اقتصاد مقاومتی قرار می‌گیرند. در واقع "حمایت از تولید داخلی" به صورت مستقیم، یعنی فراهم نمودن زمینه‌ی رشد و شکوفایی برای اقتصاد، به اقتصاد مقاومتی کمک می‌کند. مطالعات اقتصادی بیانگر این موضوع است که نرخ رشد بلندمدت اقتصادی با سطح درآمد اولیه‌ی کشور همبستگی بالایی ندارد و پایین بودن موجودی سرمایه‌ی فیزیکی تنها عامل رشد پایین اقتصادی در کشورها نیست، بلکه برخی از عوامل به‌خصوص سرمایه‌ی انسانی باعث تسریع رشد اقتصادی می‌گردد(تاری و همکاران، ۱۳۹۲).

۵-۲- حمایت از عوامل تولید داخلی

بخش دوم شعار سال ۱۳۹۱، یعنی حمایت از کار و سرمایه‌ی ایرانی، به معنای حمایت از عوامل تولید داخلی است. در اقتصاد، عوامل تولید شامل نیروی انسانی، زمین، کار، سرمایه‌های انسانی، سرمایه‌های مادی و ... دسته‌بندی‌های

یکی از زیرساخت‌های اقتصاد مقاومتی که به آن توجه کمتری شده است، مسئله تورم است که بعضاً نحوه بودجه‌ریزی و برخی تصمیم‌گیری‌ها در نظام پولی و مالی موجب تورم‌زایی شده است. تورم درحالی‌که حاضر تبدیل به بیماری اقتصادی کشور گردیده و این مسئله باعث شده است که در عرصه بین‌المللی، صادرات کشور دچار مشکل شود و در طرف مقابل واردات افزایش پیدا کند و دلیل آن بالا بودن قیمت کالاها در داخل کشور است. اقتصاد در شرایط تورمی بازدهی ندارد و به‌موجب آن تولید داخل افزایش پیدا نمی‌کند و بیکاری افزایش می‌یابد و در نتیجه، بالا رفتن نرخ بیکاری در جامعه و افزایش مفاسد اجتماعی، متعاقباً هزینه‌های اجتماعی و سیاسی و امنیتی کشور افزایش یافته و این مسئله کشور را از تحقق اقتصاد مقاومتی دور خواهد کرد.

۶-۱- خودکفایی و متنوع سازی اقتصاد

یکی از ویژگی‌های مشترک کشورهای درحالی‌که توسعه وابستگی به صدور یک یا چند کالای خاص (محصولات کشاورزی یا مواد معدنی) می‌باشد. هرچند که آدام اسمیت و سایر اقتصاددانان معتقد به بازار آزاد، تقسیم‌کار و تخصص‌گرایی را راهکار اصلی پیشرفت می‌دانند، اما تجربه نشان داده است کشورها با وابستگی شدید به صادرات یک یا چند محصول معدنی یا کشاورزی در چرخه باطل عقب‌ماندگی گرفتار آمده‌اند. پدیده‌ای که می‌توان آن را تخصص‌گرایی افراطی دانست. این مطلب در مورد کشورهای صادرکننده منابع معدنی و به‌خصوص نفت خام از اهمیت ویژه‌ای

- ارزیابی تعداد طرح‌های مصوب، هزینه آن‌ها و اولویت‌بندی اجرای طرح‌ها برحسب ضرورت اجرا و هزینه موردنیاز،

- انتخاب طرح‌های مصوب با توجه به بازه زمانی کوتاه‌مدت و لزوم زودبازده بودن آن‌ها،

✓ بررسی نسبت ارزش طرح‌ها به تولید و مقایسه با بودجه سالیانه،

✓ لزوم توجه به مشکلات بخش تولید در هدفمندی یارانه‌ها (در انتخاب طرح‌ها)،

۶- اشتغال‌زائی

یکی از نقش‌های دولت در اقتصاد مقاومتی اشتغال‌زائی می‌باشد. اشتغال در کشور امنیت عمومی را به دنبال خواهد داشت که می‌تواند مشکلات فرهنگی را نیز مرتفع کند.

بنابراین ایجاد فرصت‌های شغلی از سوی دولت امری ضروری تلقی می‌گردد. در شرایط کنونی افزایش فرصت‌های شغلی، یکی از الزامات و اقدامات مهم مقامات مسئول در دولت محسوب می‌شود، چرا که در راستای دستیابی به اقتصاد مقاومتی، نیازمند نیروی کار بیشتر در کشور هستیم.

ازجمله راهکارهای لازم برای رفع موانع اشتغال‌زائی عبارت‌اند از؛ تغییر نگرش دولت به بخش خصوصی، ایجاد امنیت اقتصادی، مبارزه با مفاسد اداری، کنترل مهاجرت از روستاها به شهرها و از شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ و کنترل اقتصاد زیرزمینی

بلندمدت قیمت مواد اولیه نسبت به کالاهای صنعتی کاهش می‌یابد و به معنای آن است که کشورهای درحالی‌که توسعه با چنین الگوی صادراتی، همیشه در موضع ضعف نسبت به کشورهای توسعه‌یافته قرار خواهند داشت. متنوع سازی اقتصاد، شیوه‌ای کارآ برای نجات کشور از اقتصاد تک‌محصولی می‌باشد. با این حال علیرغم توافق همگانی درباره این پدیده، نگاه یکسانی در مورد به کار بستن عملی آن وجود ندارد.

۷- شاخص‌های نشان‌دهنده برقراری اقتصاد مقاوم

در صورتی‌که اقتصادی دارای شاخص‌های زیر باشد، می‌توان آن را اقتصادی مقاوم دانست که کمترین تأثیر را از شوک‌های وارده به اقتصاد پذیرفته و توانایی بازسازی سریع پس از ورود شوک را دارد. اقتصاد مقاوم ماهیتی چندگانه دارد که باعث می‌شود نتوان آن را با یک شاخص نشان داد. به هر حال می‌توان شاخص‌های زیر را به عنوان نشانه‌ای از مقاوم‌تر شدن اقتصاد در نظر گرفت.

۷-۱- نرخ پائین بیکاری

بیکاری دارای هزینه‌های بسیاری است. افزایش اعتیاد، بیماری‌های روانی، خشونت و تبهکاری، برهم خوردن تعادل روحی افراد، افزایش نرخ طلاق، از دست دادن حیثیت و ... رامی‌توان نام برد. هیچ راه‌گریزی از آسیب‌های روانی بیکاری به‌طور کامل در دسترس نیست. وضع بیمه بیکاری اگرچه هزینه‌های فردی بیکاری را تا حدی کاهش می‌دهد، اما هزینه‌های اجتماعی از دست رفتن بخشی از نیروی کار باقی

برخوردار است. زیرا نوسانات شدید قیمتی محصولات معدنی به‌خصوص نفت، درآمدهای ارزی این کشورها را به‌شدت دچار نوسان می‌کند. در چنین شرایطی در مواقع کاهش درآمدهای ارزی جامعه برای حفظ سطح مصرفش ناگزیر به دریافت وام و کمک‌های خارجی است که باعث وابستگی شدید شده و در اقتصاد ایجاد اخلال می‌کند. در صورت ناکامی کشور در اخذ کمک‌های خارجی نیز برنامه‌های عمرانی کشور مختل شده و سرمایه‌گذاران از ادامه فعالیت منصرف می‌شوند. از سوی دیگر نوسانات اقتصادی مانع رشد باثبات خواهد شد، زیرا تجربه نشان داده که افزایش درآمدهای صادراتی در زمان رونق، کاهش درآمدها در زمان رکود را جبران نمی‌کند (شدياک و دیگران^{۱۴}، ۲۰۰۸).

به نظر شدياک و دیگران (۲۰۰۸) حتی هنگامی‌که قیمت کالای صادراتی غالب (مانند نفت در ایران) بالا می‌باشد باز هم علائم موقتی بودن رونق نمایان می‌شود. بخش صادراتی کالای غالب، نیروی انسانی کمی را جذب می‌کند، بنابراین قسمت عمده نیروی کار در سایر بخش‌ها با بازدهی پایین مشغول هستند. رشد این بخش‌ها تنها نشانگر سرریزی درآمدها در بخش صادراتی یا وابستگی شدید بخش‌های اقتصادی به بخش صادراتی کالای غالب می‌باشد و هنگامی‌که رونق موقتی این بخش به پایان رسید، کلیه بخش‌های اقتصادی دچار رکود می‌شوند. با تقویت بیش از حد پول ملی صادرات سایر کالاها کاهش می‌یابد و قیمت زمین و مسکن به‌شدت افزایش می‌یابد. به نظر بعضی از اقتصاددانان در

^{۱۴} Shediak & et.al

۷-۳- دوقطبی نبودن جامعه

اختلاف درآمدی تا آنجا که نشانگر تفاوت‌های نسبی افراد است منطقی بوده و می‌تواند عامل مثبتی برای کار و کوشش بیشتر باشد. هنگامی که نابرابری درآمد به حدی می‌رسد که جامعه به دو گروه ثروتمند و فقیر تقسیم می‌شود، باعث وجود آمدن خطرات جدی برای جامعه خواهد شد. گسترش فقر مانع از مشارکت گسترده همگان در برنامه‌های عمومی خواهد شد و توده‌های ناامید و فقیر هیچ مقاومتی در برابر انواع تهاجمات بیگانه از خود نشان نخواهند داد.

۷-۴- سرمایه اجتماعی بالا

سرمایه اجتماعی متغیری کلیدی است که باعث ایجاد همکاری و اتحاد بین مردم می‌شود. وجود چنین سرمایه‌ای فواید متعددی برای جامعه دارد که یکی از آن‌ها فراهم ساختن مقاومت بهتر کشور در برابر تهدیدات بیگانه است. هرچند که مشاهده سرمایه اجتماعی در جامعه بسیار آسان است، اما اندازه‌گیری دقیق آن دشوار می‌باشد. چنانچه تعداد سازمان‌های غیرانتفاعی یا افراد شرکت‌کننده در این سازمان‌ها را به‌عنوان معیاری از سرمایه اجتماعی در نظر بگیریم، راهکارهای دولت برای افزایش سرمایه اجتماعی تا اندازه‌ای مشخص می‌شود.

یکی از ابزارهای مهم دولت‌ها در این زمینه نظام آموزشی کشور است. علاوه بر آن دولت‌ها با تولید کالاهای عمومی می‌توانند بر سرمایه اجتماعی اثرگذار باشند. دفاع از حقوق مالکیت و امنیت اجتماعی از مهم‌ترین وظایف دولت‌هاست.

می‌ماند. به بیان دیگر این امر موجب کاهش تولید بالفعل نسبت به تولید بالقوه می‌شود. حتی افراد شاغل از بیکاری دیگران اثر می‌پذیرند. آن‌ها مجبورند از افراد بیکار خانواده نگهداری کنند و این امر بار تکفل را بالا می‌برد که به نوبه خود باعث کاهش پس‌انداز و آهسته شدن نرخ تشکیل سرمایه می‌شود. وجود افراد بیکار باعث می‌شود تا شاغلان امنیت شغلی نداشته باشند و قدرت چانه‌زنی آن‌ها از بین می‌رود. در سطح بین‌الملل کشوری که بیکاران بسیار دارد به لحاظ تولید نمی‌تواند با سایر کشورها رقابت کند و بیگانگان با زحمت کمتری می‌توانند بیکاران را به سمت اهدافشان هدایت کنند. با این حال ترس از بیکاری نباید جامعه را به سویی سوق دهد که ایجاد شغل با هر کیفیت و با هر قیمت را به مثابه یک راهبرد انتخاب و بر اساس آن عمل کند. ایجاد اشتغال باید با توجه به واقعیت‌های اقتصاد جهانی و شناسایی تحولات آتی آن، شناخت از آینده و با فرض ایجاد مزیت‌های تازه در اقتصاد ایران صورت گیرد. سرمایه‌گذاری در فعالیت‌هایی که تنها با استفاده از یارانه‌های دولتی و انحصارهای موجود و تنگ شدن دایره واردات صورت پذیرد، می‌تواند یک داروی آرام بخش با تأثیرات کوتاه‌مدت باشد (سیدشکری، ۱۳۸۰).

۷-۲- بالا بودن بهره‌وری نیروی کار

بهره‌وری متوسط نیروی کار از تقسیم تولید کشور به جمعیت شاغل به دست می‌آید. پایین بودن چنین شاخصی برای یک کشور به نسبت سایر کشورها، نشانگر اتلاف منابع می‌باشد. طبیعی است که در چنین حالتی کشور نمی‌تواند به نحو شایسته‌ای از منافع خود در برابر دیگران دفاع کند.

نتيجه‌گيري:

در اين مقاله تلاش بر اين بود که برم بنای تعريفی از اقتصاد مقاومتی که توسط مقام معظم رهبری معرفی و تبیین شد، به بیان جنبه‌های مختلف اقتصاد مقاومتی پرداخته شود و در ادامه نقش اقتصاد مقاومتی در ارتقای بهره‌وری، کارآفرینی، توليد داخلی و اشتغال موردبررسی قرار گرفت. در مجموع می‌توان گفت اقتصاد مقاومتی را نمی‌توان صرفاً مقاومت اقتصادی دانست، بلکه ایجاد امنیت و ثبات در اقتصاد و عدم تزلزل در برابر شوک‌های خارجی اقتصادی یا همان استقلال اقتصادی از شاخصه‌های بارز اقتصاد مقاومتی است. دشمن در طول چند دهه‌ی اخير، تمام ابزارهای مبارزه با جمهوری اسلامی را امتحان کرده است، اما ابزاری که همیشه در کنار ابزارهای ديگر بوده مبارزه‌ی اقتصادی است که امروز تبدیل به ابزار دشمن شده است. حوزه‌ی فعاليت اقتصاد مقاومتی را می‌توان به دو بخش داخلی و خارجی تقسیم‌بندی نمود، زیرا هر قدر که اقتصاد ایران در برابر تحریم‌ها نیاز به مقاومت دارد، در داخل نیز در مقابل مفسدان اقتصادی و سیاسی و رانت خواران نیاز به اصلاح امور اقتصادی سیاسی دارد. مطمئناً اقتصاد مقاومتی نقش بسزایی در ارتقای بهره‌وری و کارآفرینی، توليد داخلی و اشتغال دارد.

هنگامی که مردم نگران امنیت شخصی خود هستند، نمی‌توانند همانند ديگران در فعاليت‌های خیریه شرکت کنند. دولت‌ها با کاهش حجم فعاليت‌هایشان می‌توانند انگیزه مشارکت مردم را افزایش دهند. در غير این صورت با وجود دولت بزرگ، مردم به این نهاد وابسته شده و شرایط برای مشارکت مردم کاهش می‌یابد.

۷-۵- تنوع درآمدهای صادراتی کشور

ویژگی مشترک اغلب کشورهای درحالی که توسعه وابستگی شدید آن‌ها به توليد و صادرات یک یا چند محصول اولیه یا کشاورزی است که منجر به آسیب‌پذیری شدید آن‌ها در برابر تغييرات قیمتی آن کالاها خواهد شد. راه نجات این کشورها گسترش پایه توليد صادراتی به تعداد زیادی از کشورهای جهان می‌باشد. در کشور ما این امر به معنای گسترش صادرات غیرنفتی است.

۷-۶- نرخ رشد اقتصادی بالا

اقتصادهایی که ویژگی‌های ذکر شده را کسب کنند معمولاً با یک نرخ رشد بالا همراه هستند که نشانگر مقاوم بودن آن‌ها نیز هست. این نرخ رشد سبب بالا رفتن سطح درآمدها و رفاه آحاد افراد جامعه می‌گردد و البته درنهایت می‌تواند شکاف درآمدی بین افراد جامعه را کاهش دهد (تاری و همکاران، ۱۳۹۲).

- منابع و مأخذ:
- Bruton, G.D., Ahlstrom, D., Li, H.-L., ۲۰۱۰. Institutional theory and entrepreneurship: where are we now and where do we need to move in the future? *Enterp. Theory Pract.* ۳۴ (۳), ۴۲۱-۴۴۰.
 - Koellinger, P., ۲۰۰۸. Why are some entrepreneurs more innovative than others? *Small Bus. Econ.* ۳۱ (۱), ۲۱-۳۷.
 - Thornton, P.H., Ribeiro-Soriano, D., Urbano, D., ۲۰۱۱. Socio-cultural factors and entrepreneurial activity: an overview. *Int. Small Bus. J.* ۲۹ (۲), ۱۰۵-۱۱۸.
 - R.Shediac & Others (۲۰۰۸), *Economic Diversification: The Road to Sustainable Development*, Booz & company.
 - Sebastian Aparicio, David Urbano, David Audretsch, ۲۰۱۶. Institutional factors, opportunity entrepreneurship and economic growth: Panel data evidence *Technological Forecasting & Social Change* (۲۰۱۶), ۴۵-۶۱.
 - بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگران و فعالان بخش تولید کشور به مناسبت هفته کارگر، ۱۳۹۲/۲/۷.
 - بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از پژوهشگران و مسئولان شرکت‌های دانش‌بنیان، ۱۳۹۱/۵/۸.
 - بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۱/۶/۲.
 - بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از کارآفرینان سراسر کشور، ۸۹/۶/۱۶.
 - تراب‌زاده جهرمی، م ص؛ سجادیه، س.ع.ا و سمیعی نسب، م. (۱۳۹۲)، بررسی ابعاد و مولفه‌های اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران در اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، *فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی*، سال ۱۰، شماره ۳۲، ص ۴۶-۳۱.
 - تاری، ف. لطفی، ح. کاویانی، ز. علوی منش، م. علی نژاد، ا. عربی، ح. (۱۳۹۲). دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام کمیسیون مشترک، *فصلنامه سیاست کلان- سال دوم، شماره دوم، ویژه اقتصاد مقاومتی*."
 - سیدشکری، خ (۱۳۸۰). عوامل مؤثر در ایجاد اشتغال، همایش ملی بررسی راهکارهای علمی ایجاد اشتغال، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن.
 - میرمعزی، سیدحسین (۱۳۹۱). اقتصاد مقاومتی و ملزومات آن (با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری)، *فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد اسلامی*، سال ۱۲، شماره ۴۷.
 - Alvarez, C., Urbano, D., ۲۰۱۱. Environmental factors and entrepreneurial activity in Latin America. *Acad. Rev. Latinoam. Ad.* ۴۸, ۳۱-۴۵.